

“Wij hebben nooit meegedaan aan die flauwekul”, verzucht Hans van Mierlo. Het is 21 november 1998, en het D66-congres heeft zojuist besloten om de partij voortaan te tooien met het predicaat ‘sociaal-liberaal’. En dat terwijl de oprichters er bij het lanceren van het project D66 juist zo bewust voor hebben gekozen om zich niet aan een bepaalde ideologie te committeren. Wat Nederland in hun ogen nodig heeft om vooruit te komen is niet de zoveelste set van dogma’s, maar bestuur op basis van doelmatigheid; geen principiële onwrikbaarheid, maar flexibel pragmatisme.

TEKST JOSETTE DAEMEN | FOTO DREAMSTIME

Principieel is uiteindelijk het meest pragmatisch

Met het in Van Mierlo's ogen zo onzalige congresbesluit mag de partij dan zijn oorspronkelijke a-ideologische karakter vaarwel hebben gezegd, ook vandaag de dag wordt het pragmatische denken binnen D66 nog breed gedragen. Althans, zo kan het lijken voor kritische buitenstaanders zoals ik, wanneer ze sommige praktische besluiten van de partij bezien in het licht van zekere liberale principes. Zo legt de donorwet van Pia Dijkstra vast dat mensen automatisch als orgaandonor worden geregistreerd, tenzij ze expliciet aangeven dat niet te willen – een idee dat op gespannen voet staat met het grondrecht op lichamelijke zelfbeschikking. Ook gaat D66 in coronatijd toch vrij gemakkelijk overstag wat betreft de invoering van de avondklok – zelfs met ‘het halfuurtje van Rob Jetten’ erbij niet de meest liberale zet ooit. En Jan Paternotte is initiatiefnemer van de motie die ervoor zorgt dat coronatoeegangstesten op termijn niet langer gratis beschikbaar zullen zijn – wat toch wel heel dicht in de buurt komt van vaccinatiedrang.

Uiteindelijk is elk politiek besluit ideologisch, zo stelt Dirk-Jan van Vliet elders in deze krant, en daar sluit ik me bij aan. Ook de zojuist genoemde besluiten, die op het eerste gezicht vooral pragmatisch lijken, worden gedreven door een ideaal. Dat ideaal zit ‘m in het doel. In de bovenstaande gevallen: een zo gezond mogelijk leven voor zo veel mogelijk mensen. Het pragmatisme zit ‘m in het middel: dat de staat de individuele vrijheidsrechten van burgers inperkt, wordt op de koop toe genomen. Pragmatisme en idealisme hoeven elkaar dus helemaal niet uit te sluiten. Sterker nog, voor het verwezenlijken van ideologische doelen kan het juist goed van pas komen om een pragmatische houding te hebben ten aanzien van de te gebruiken middelen – zo lijken de genoemde voorbeelden aan te tonen.

En toch is er wat betreft dat pragmatisme ook een waarschuwing op z'n plek. Dat is omdat wat op de korte termijn handig is om een bepaald ideaal te bereiken, op de lange termijn nog wel eens averechts kan uitwerken. Met andere woorden: wat vandaag de dag een pragmatische beslissing lijkt, kan in de toekomst soms behoorlijk onpragmatisch backfieren.

Neem het idee van een vaccinatieplicht. Zoiets zou op de korte termijn heel handig kunnen zijn om een mooi doel te verwezenlijken: een zo gezond mogelijk leven voor zo veel mogelijk mensen. Maar op de lange termijn zou het zomaar eens lelijk kunnen uitpakken. Want zo'n plicht gaat in tegen het fundamentele principe dat mensen uiteindelijk baas zijn over hun eigen lichaam. En het al te gemakkelijk wegwuiven van dat principe kan een gevaarlijk precedent scheppen voor de toekomst. Wat als er een keer een minder leuke partij aan de macht komt, die het een goed idee lijkt om het abortusrecht of het recht op voortplanting in te perken bijvoorbeeld? Her body, her choice is dan niet meer zo makkelijk als bezwaar aan te voeren: dat principe is immers voorheen ook niet onwrikbaar gebleken. En zo kan het zomaar ineens gebeuren dat die aanvankelijke beslissing – het opschorten van het recht op lichamelijke zelfbeschikking, bedoeld om iedereen gezondheid veilig te stellen – het uiteindelijke doel juist in gevaar brengt.

(Dat dit voorbeeld helemaal niet zo vergezocht is, blijkt uit de beruchte *Buck v. Bell* zaak in de Verenigde Staten in 1927.

“Principieel op de korte termijn, pragmatisch op de lange termijn”

Daarin oordeelde het Hoogerechtshof dat het principe op basis waarvan eerder een vaccinatieplicht was gerechtvaardigd – het individuele recht op lichamelijke integriteit zou ondergeschikt zijn aan het algemeen welzijn – breed genoeg was om te rechtvaardigen dat de ‘zwakzinnig’ bevonden Carrie Buck werd onderworpen aan verplichte sterilisatie. De uitspraak leverde de wettelijke basis voor eugeneticaprogramma’s in heel Amerika.)

De les die we hieruit moeten trekken: om pragmatisch te zijn im Großen und Ganzen, moeten we af en toe principieel zijn in het hier en nu. Dat geldt ook op het lokale niveau. En daarbij kunnen ook D66’ers het verschil maken. Zo maakte Jesse de Jong-Paalvast, een van de raadsleden die in deze krant worden geïnterviewd, eerder dit jaar bezwaar tegen het plan van Gemeente Maassluis om bezoekers van de stad te monitoren via het wifesignaal van hun telefoons. Volgens de burgemeester handig ‘om inzicht te krijgen in bezoekersstromen’; volgens het raadslid een onwenselijke inbreuk op de privacy van burgers. Het protest vormt een mooi voorbeeld van wat we zouden kunnen omschrijven als ‘principieel op de korte termijn; pragmatisch op de lange termijn’. Of, ter geruststelling van de Van Mierloïanen: ‘ideologisch zonder flauwekul’. ■